

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»

«ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

Комплекс навчально-методичного забезпечення
для підготовки бакалаврів за спеціальністю
6.030401 «Правознавство»
денна форма навчання

Рекомендовано Вченою радою ФСП НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»

Юридична психологія: комплекс навчально-методичного забезпечення для підготовки бакалаврів за спеціальністю 6.030401 «Правознавство» / Укл. : С. Ю. Гуцол. – К. : НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», 2016. – 45 с.

Навчальне видання

Юридична психологія

Комплекс навчально-методичного забезпечення

для підготовки бакалаврів за спеціальністю 6.030401 «Правознавство»
денна форма навчання

Укладач: Гуцол Світлана Юріївна, доктор психологічних наук, доцент

Відповідальний редактор: Волянюк Наталія Юріївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології і педагогіки

Рецензент: Кравчук Олексій Олегович, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри господарського та адміністративного права

Анотація

Предмет кредитного модуля «Юридична психологія» – психічні явища у аспекті їхнього правового значення для встановлення істини, а також науково обґрунтовані засоби подолання правопорушень шляхом психологічної корекції певних психічних процесів, станів та властивостей особистості. Метою кредитного модуля є формування у студентів здатностей орієнтуватись у питаннях правосвідомості як засади правових вчинків; рефлексувати правовідповідність власної поведінки; кваліфікувати поведінку людини у контексті правового регулювання; застосовувати набуті знання для аналізу психологічної сутності різних проявів поведінки і діяльності особистості в межах функціонування різних правових відносин; володіти психологічними методами формування правової свідомості, культури та поведінки.

Аннотация

Предмет кредитного модуля «Юридическая психология» – психические явления в аспекте их правового значения для установления истины, а также научно обоснованные средства преодоления правонарушений путем психологической коррекции определенных психических процессов, состояний и свойств личности. Целью кредитного модуля являются формирование у студентов способностей ориентироваться в вопросах правосознания как принципа правовых поступков; рефлексировать правовое соответствие собственного поведения; квалифицировать поведение человека в контексте правового регулирования; применять приобретенные знания для анализа психологической сущности различных проявлений поведения и деятельности личности в пределах функционирования правовых отношений; владеть психологическими методами формирования правового сознания, культуры и поведения.

Summary

Subject of credit module "Legal Psychology" is mental phenomena in terms of their legal significance for defining a truth, as well as scientifically explained means of overcoming violations by psychological treatment of certain mental processes, states and features of a personality. The purpose of the credit module is to develop student's skills to understand the issues of legal consciousness as principles of legal actions, to reflect conformity of an own behavior with legal norms, to qualify human behavior in the context of legal regulation, to apply the acquired knowledge for analysis of psychological nature of the various manifestations of individual behavior within various legal relationships, to obtain psychological methods to develop legal consciousness, culture and behavior.

З М І С Т

I.	Загальні відомості.....	5
II.	Розподіл навчального часу.....	5
III.	Мета і завдання кредитного модуля.....	6
IV.	Зміст навчального матеріалу.....	7
1.	Розподіл навчального часу за темами.....	8
2.	Лекційні заняття.....	9
3.	Семінарські заняття.....	30
4.	Самостійна робота студента.....	37
V.	Індивідуальні завдання.....	37
VI.	Контрольні роботи.....	37
VII.	Методичні вказівки.....	37
VIII.	Рекомендована література.....	38
Додаток А.	Рейтингова система оцінювання.....	40
Додаток Б	Перелік питань до заліку.....	44

I. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

Кредитний модуль «Юридична психологія» передбачений навчальним планом факультету соціології і права Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» (НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського»), розробленим відповідно до освітньо-професійної програми першого освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр за спеціальністю 6.030401 «Правознавство».

Кредитний модуль «Юридична психологія» має за мету формування єдиної системи психологічних знань та умінь, які сприяють оптимізації діяльності людини в системі «людина-суспільство», «людина-право» і належить до **дисциплін соціально-гуманітарної підготовки за вибором студентів**.

Предмет кредитного модуля «Юридична психологія» – психічні явища у аспекті їхнього правового значення для встановлення істини, а також науково обґрунтовані засоби подолання правопорушень шляхом психологічної корекції певних психічних процесів, станів та властивостей особистості.

Міждисциплінарні зв'язки: «Теорія держави і права», «Юридична деонтологія», «Основи філософії», «Криміналістика», дисципліни соціально-гуманітарної підготовки.

Кредитний модуль «Юридична психологія» вивчається протягом одного семестру, в загальному обсязі 60 годин: аудиторної роботи – 36 годин, з яких лекції – 18 годин, семінарські заняття – 18 годин; самостійна робота 24 години.

Комплекс навчально-методичного забезпечення містить **плани лекційних та семінарських занять**, що дає можливість студентам ознайомитись з лекційним змістом навчального матеріалу, який опрацьовується на відповідних заняттях.

На консультаціях згідно зі встановленим графіком опрацьовується складний для засвоєння навчальний матеріал.

Навчальний матеріал занять, на яких студенти були відсутніми, вивчається ними самостійно; контроль засвоєння матеріалу при цьому здійснюється у формі співбесіди в час, призначений для проведення консультацій, та в порядку, визначеному положенням про РСО.

Методика оцінювання рівня засвоєння матеріалу кредитного модуля передбачає використання рейтингової системи оцінювання. Шкала оцінювання – університетська. Формою семестрового контролю є письмова залікова контрольна робота.

II. РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

Розподіл навчальних годин викладено відповідно до робочого навчального плану.

Форма навчання	Всього	Розподіл навчального часу за видами занять			Семестрова атестація	
	Кредитів	Годин	Лекції	Семінарські заняття		СРС
Денна	2	60	18	18	24	залік

III. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ КРЕДИТНОГО МОДУЛЯ

Метою кредитного модуля є формування у студентів **здатностей**:

- орієнтуватись у питаннях впливу правосвідомості на вчинки (поведінку) людини, що мають юридичне значення;
- рефлексувати правовідповідність власної поведінки; кваліфікувати поведінку людини у контексті правового регулювання;
- застосовувати набуті знання для аналізу психологічної сутності різних проявів поведінки і діяльності особистості в межах функціонування різних правових відносин;
- володіти психологічними методами формування правової свідомості, правової культури та правомірної поведінки;

Основні завдання кредитного модуля

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти після засвоєння навчальної дисципліни «Юридична психологія» мають продемонструвати такі результати навчання:

знання:

- психологічних аспектів системи «людина – право»;
- психологічних аспектів особистості та діяльності в умовах правового регулювання;
- правової соціалізації – засвоєння людиною правових норм;
- психологічних особливостей особистості правопорушника;
- внутрішньої сутності і зовнішніх проявів правосвідомості;
- психологічної характеристики правомірної і неправомірної поведінки особистості та різних видів правових відносин;
- загальної психологічної характеристики професійної правничої діяльності;
- особливостей психологічної характеристики окремих напрямів і видів правничої діяльності.

уміння:

- здійснювати системно-структурний аналіз процесу діяльності, який розглядається у зв'язку із структурою особистості та системою правових норм;

- діагностувати правовідповідність вчинків особистості;
- застосовувати адекватні методи дослідження психічних станів особистості;
- аналізувати і пояснювати психологічний зміст та механізми становлення розвитку різних форм прояву психіки (психічних процесів, станів і властивостей особистості, свідомих і не усвідомлюваних психічних явищ);
- аналізувати психологічний зміст, структуру, психологічні механізми й умови розвитку особистості та окремих її складових;

досвід:

- здійснення психологічного аналізу поведінки людини в контексті правового регулювання;
- застосування набутих знань для аналізу психологічної сутності різних проявів поведінки і діяльності особистості в межах функціонування різних правових відносин.

IV. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Розподіл навчального часу за темами

Розділ 1. Теоретичні та методологічні засади юридичної психології

Тема 1.1. Юридична психологія як система знань

Юридична психологія як галузь психологічної науки. Предмет юридичної психології. Функції, завдання юридичної психології. Етапи становлення та розвитку юридичної психології. Актуальні проблеми розвитку вітчизняної юридичної психології.

Загальна характеристика компонентів юридичної психології. Взаємозв'язок юридичної психології з іншими науками. Методологія юридичної психології.

Тема 1.2. Загально-психологічні основи юридичної психології

Теоретичні основи юридичної психології. Психічні пізнавальні процеси особистості та емоційно-вольова сфера. Поняття про психічні стани, темперамент, характер та їх вплив на поведінку людини.

Проблема свідомості людини в юридичній психології. Особистість юриста.

Тема 1.3. Соціально-психологічні основи юридичної психології

Соціально-психологічні явища. Психологія спілкування, спільної діяльності та конфлікту. Психологія соціальних груп, групової поведінки як проблема юридичної психології.

Тема 1.4. Загальна характеристика юридичної діяльності

Юридична діяльність: визначення, психологічна сутність. Психологічна структура юридичної діяльності. Професіограма юриста. Психологічні аспекти підвищення ефективності праці юристів.

Розділ 2. Системні компоненти юридичної психології

Тема 2.1. Правова психологія

Визначення правової психології та її загальних проблем. Складові правової психології: правова соціалізація, правосвідомість, правова справедливість. Психологічні механізми правової соціалізації. Правосвідомість: функції та види. Правова справедливість: визначення, сутність. Правова відповідальність: визначення, зміст. Психологічні умови дієвості правових норм.

Тема 2.2. Кримінальна психологія

Предмет та завдання кримінальної психології. Психологічний аналіз злочинної дії. Психологічні особливості особистості злочинця. Підходи до класифікації особистості злочинця. Психологія співучасті. Психологія потерпілого. Роль жертви у генезі злочину.

Проблеми неповнолітніх у кримінальній психології.

Тема 2.3. Психологія слідчої діяльності

Загальна характеристика психологічних особливостей слідчої діяльності. Особистість слідчого. Психологічні особливості огляду місця події, обшуку і виїмки. Психологія слідчого експерименту. Загальний предмет судово-психологічної експертизи (СПЕ). Види судово-психологічних експертиз.

Психологія допиту. Психологічні особливості допиту в безконфліктній та конфліктній ситуаціях. Прийоми активізації пам'яті у допитуваного. Психологічні ознаки неправдивих показань. Психологічні аспекти допиту потерпілого. Психологічні аспекти допиту свідків. Психологічні аспекти очної ставки.

Тема 2.4. Судова психологія

Психологічна сутність судової діяльності. Психологічні особливості судового допиту. Психологія судових дебатів.

Психологічні основи виховної функції судового процесу.

Тема 2.5. Пенітенціарна психологія

Предмет і завдання пенітенціарної психології. Психологія особистості засудженого. Психологічні особливості праці засуджених. Психологічна підготовка засудженого до умов життя на волі. Соціальна реадаптація звільненого. Галузевий взаємозв'язок пенітенціарної психології та вплив на юридичну діяльність.

2. Лекційні заняття

Лекція 1. Юридична психологія як система знань(2 год.)

Тема 1.1. Юридична психологія як система знань

Перелік основних питань:

1. Юридична психологія як галузь психологічної науки.
2. Етапи становлення та розвитку юридичної психології.
3. Загальна характеристика компонентів юридичної психології.
4. Методологія юридичної психології.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Визначити предмет юридичної психології.
2. Проаналізувати функції і завдання юридичної психології.
3. Охарактеризувати етапи становлення та розвитку юридичної психології.
4. Проаналізувати актуальні проблеми розвитку вітчизняної юридичної психології.
5. Навести загальну характеристику компонентів юридичної психології.
6. Розкрити взаємозв'язок юридичної психології з іншими науками.
7. Визначити методологію юридичної психології.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 2; 3-5.

Конспект лекції

Предметом юридичної психології є вивчення психічних явищ, механізмів і закономірностей особистості, які проявляються у сфері дії права. Загальними завданнями юридичної психології є: науковий синтез юридичних, психологічних і соціально-психологічних знань; розкриття психологічної сутності фундаментальних понять і категорій права; вивчення методологічних і теоретичних основ юридичної психології; розроблення методик (і нових методів) теоретичних і прикладних досліджень у царині юридичної психології; створення професіограм і психограм юридичних професій; розроблення методики профорієнтації й профвідбору юристів та ін.

Юридична психологія – порівняно молода галузь психологічної науки. Але правова регуляція людської поведінки досліджувалася ще видатними давньогрецькими філософами. У період формування нової прогресивної буржуазної ідеології в Європі відбувся поворот у розумінні суті права. У XVIII-XIX ст. зароджується кримінальна, потім – судова, а пізніше юридична психологія. Розвитку юридичної психології в перші роки після 1917 р. надто сприяв великий суспільний інтерес до питань здійснення правосуддя, особистості злочинця та ін. Достатньо серйозна робота в 20-30-ті роки велася з вивчення психології ув'язнених.

У 1965-1966 рр. почалося викладання спеціальних курсів юридичної психології в юридичних вузах Москви, Ленінграда, Мінська та деяких інших містах. Після розпаду СРСР юридична психологія поступово розвивається на теренах новостворених суверенних держав. Нині юридична психологія розвивається насамперед з таких проблем: загальні питання юридичної психології (система, методи, зв'язки з іншими науками); психологічні проблеми протиправної поведінки; психологія слідчого і слідчої тактики; психологічні особливості неповнолітніх правопорушників; психологія організованої злочинності тощо.

До системи юридичної психології входять: загальні питання (предмет, система, методи); правова психологія (психологія нормативно-правової регуляції); кримінальна психологія (психологія злочинності і особистості злочинця); судова психологія (психологія слідчої і судової діяльності); виправна психологія (психологія виправлення і перевиховання правопорушників). Юридична психологія складається з двох блоків. Загальна частина включає предмет і завдання юридичної психології, методи, історію розвитку, зв'язок з іншими науками, основи загальної і соціальної психології, правосвідомість, психологію юридичної праці та психологію правовідносин у сфері підприємництва. Особлива частина містить такі дисципліни: психологія потерпілого, психологія неповнолітнього, кримінальна психологія, слідча психологія, психологія судового розгляду кримінальної справи, виправно-трудова психологія, адаптація особистості звільненого до умов нормального життя, судово-психологічна експертиза.

Методи юридичної психології можна поділити на дві основні групи: методи наукового дослідження; методи психологічного впливу на особистість. Методи наукового дослідження. За допомогою цих методів вивчаються психологічні закономірності суб'єктивних відносин у сфері права, розробляються науково обґрунтовані рекомендації для оптимізації професійної діяльності. До них належать, зокрема, психодіагностичні методики визначення рівня розвитку професійно важливих якостей працівників, встановлення психологічних характеристик особистості правопорушника та ін. Основними методами наукового вивчення психіки є спостереження, експеримент, вивчення продуктів (результатів) діяльності, тестування (анкетування) та експертне оцінювання. Методи психологічного впливу на особистість. Деякі з цих методів реалізуються

працівниками правоохоронних органів при боротьбі зі злочинністю. У цьому контексті вони орієнтовані на цілі розкриття і розслідування злочинів, встановлення їх причин, ресоціалізації засуджених, адаптації їх до відповідного соціального середовища. Цим методам притаманна обмеженість діапазону застосування рамками законодавства та професійної етики. Методи психологічного впливу можуть також застосовуватись для формування, розвитку і тренінгу відповідних професійно важливих якостей працівників правоохоронних органів.

Лекція 2. Загально-психологічні основи юридичної психології (2 год.)

Тема 1.2. Загально-психологічні основи юридичної психології

Перелік основних питань:

1. Теоретичні основи юридичної психології.
2. Психічні пізнавальні процеси особистості та емоційно-вольова сфера.
3. Поняття про психічні стани, темперамент, характер та їх вплив на поведінку людини.
4. Проблема свідомості людини в юридичній психології. Особистість юриста.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Розкрити теоретичні основи юридичної психології.
2. Охарактеризувати психічні пізнавальні процеси особистості та її емоційно-вольову сферу.
3. Визначити поняття про психічні стани, темперамент, характер та їх вплив на поведінку людини.
4. Проаналізувати проблему свідомості людини в юридичній психології.
5. Охарактеризувати психологічні особливості особистості юриста.

Література:

Основна: 1; 2.

Додаткова: 1-4.

Конспект лекції

Юридична психологія, як самостійна галузь психологічної науки, широко використовує теоретичні положення, розроблені в загальній і соціальній

психології. Це стосується насамперед таких понять, як психіка і свідомість особистості, її психічні процеси, властивості і стани, соціально-психологічні явища (поведінка, спілкування, взаємодія людей і т. п.). Без знання загальнопсихологічних і соціально-психологічних основ неможливо вивчати конкретні психолого-правові явища.

Психічними процесами в психологічній структурі особистості називають окремі форми чи види психічної діяльності людини. Розрізняють: пізнавальні та емоційно-вольові процеси. Пізнавальні процеси: відчуття, сприймання, пам'ять, мислення, уява, увага. Мовлення людей залежно від різних умов набуває своєрідних особливостей. Емоції – це особливий клас психічних процесів, пов'язаних із потребами і мотивами, які відображають у формі безпосередньо-чуттєвих переживань значущість впливу на людину явищ і ситуацій.

Емоції виконують функцію оцінки, спонукання до дії, регулювальну функцію, експресивну функцію. Почуття: моральні, інтелектуальні, естетичні, практичні. Воля – це свідомо організована і саморегуляція людиною своєї діяльності та поведінки, спрямована на подолання труднощів при досягненні поставленої мети. Психічними властивостями особистості називають найбільш суттєві і стійкі індивідуально-психологічні особливості людини. До них належать спрямованість особистості, її темперамент, характер і здібності. Темперамент – характеристика індивіда щодо динамічних особливостей його психічної діяльності (темпу, ритму, інтенсивності психічних процесів і станів). Під характером розуміється сукупність особливостей (рис) людини, котрі складаються і проявляються в діяльності та спілкуванні і визначають своєрідність її поведінки в певних життєвих ситуаціях. Задатки – це вроджені анатомофізіологічні особливості мозку, нервової системи, органів чуття людини, які ставлять природну основу розвитку її здібностей. Компоненти спрямованості особистості: потреба, установка, потяг, переконання, інтерес, мрія, світогляд, цілі та цінності. Психічні: настрій, пристрасть, стрес, афект, фрустрація.

Соціально-психологічні особливості роботи юриста: наявність значних інтелектуальних навантажень, оціночних психічних процесів, комунікативних дій, організаційні складові, часто невідомий результат діяльності, висока емоційність праці і значні вольові зусилля, постійна психічна напруга, проблема вибору,

творчий характер. У сприйнятті й оцінці особистості, яка цікавить слідчого, інспектора, суддю, адвоката, захисника та іншого юридичного працівника, проявляються такі соціально-психологічні феномени, як експектація, ідентифікація і емпатія.

Лекція 3. Соціально-психологічні основи юридичної психології (2 год.)

Тема 1.3. Соціально-психологічні основи юридичної психології

Перелік основних питань:

1. Соціально-психологічні явища.
2. Психологія спілкування, спільної діяльності та конфлікту.
3. Психологія соціальних груп, групової поведінки як проблема юридичної психології.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Розкрити теоретичні основи соціально-психологічних явищ.
2. Охарактеризувати предмет психології спілкування, спільної діяльності та конфлікту.
3. Охарактеризувати психологію соціальних груп.
4. Проаналізувати проблему групової поведінки як проблему юридичної психології.
5. Розкрити поняття «юридична діяльність»: визначення, психологічна сутність.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 1-2; 5; 7.

Конспект лекції

Соціально-психологічна реальність, яка виявляється через ефект соціальності, охоплює такі групи явищ. По-перше, це – мінливі психічні групові утворення, що виникають як відображення певних соціальних ситуацій в конкретно-історичних умовах суспільства (соціальний настрій, соціальна думка, революційність мас, соціальний патріотизм, соціальний оптимізм чи песимізм та

ін.). По-друге, це стійкі явища масової психіки, що утворюються тільки в масах людей в результаті їх взаємодії через механізми психічного зараження, наслідування, навіювання (чутки, плітки, мода, паніка та ін.). По-третє, це стійкі психічні утворення, які характеризують соціальний характер груп (великих – нація, клас; малих – студентський колектив). По-четверте, до певного типу соціально-психологічної реальності належить також соціальність поведінки особистості в ситуації групи.

Міжособистісне спілкування – процес предметної та інформаційної взаємодії між людьми, в якому формуються, конкретизуються, уточнюються і реалізуються їх міжособистісні відносини (взаємовплив, сприйняття одне одного тощо) та виявляються психологічні особливості комунікативного потенціалу кожного індивіда. У спілкуванні можна виділити ряд аспектів: зміст, мета і засоби. Структура спілкування: інтеракція, комунікація, соціальна перцепція.

Для соціальної психології принциповим є взаємозв'язок спілкування і діяльності. Для соціально-психологічного аналізу і практики найважливіші ті види спільної діяльності, в яких взаємна залежність між її учасниками є максимальною. Взаємозв'язок тут опосередкований не тільки умовами, а й засобами реалізації спільних дій. Очевидно, функція координації, узгодження є визначальною в організації спільної діяльності, взаємодії. Модель регуляції спільної діяльності була розроблена М. Обозовим.

Конфлікт (з лат. *conflictus* – зіткнення) – особливий вид взаємодії, в основі якого лежать протилежні і несумісні цілі, інтереси, типи поведінки людей та соціальних груп, які супроводжуються негативними психологічними проявами. Виокремлюють конструктивні та деструктивні конфлікти. Види конфліктів: внутрішньоособистісні та зовнішньоособистісні (міжособистісні, конфлікти між особистістю та групою); прямі та непрямі; індивідуальні (внутрішньоособистісні та зовнішньоособистісні) і групові. Стадії (етапи) конфлікту: виникнення конфліктної ситуації; усвідомлення ситуації як конфліктної хоча би однією із сторін; стадія конфліктної поведінки або взаємодії; стадія вирішення конфлікту.

В юридичній психології існують різні погляди на поняття групи. У контексті проблем, досліджуваних юридичною психологією, найбільший інтерес представляє визначення групи як реально існуючого утворення, в якому люди знаходяться

разом, в ідентичних умовах, об'єднані загальною, спільною діяльністю й усвідомлюють свою приналежність до цього утворення. По числу вхідних у них людей психологи виділяють великі суспільні групи (макрогрупи) і малі групи (мікрогрупи). В юридичній психології основними характеристиками групи вважаються: її параметри (склад, структура); внутрігрупові, міжособистісні процеси; групові норми і ціннісні орієнтації; система санкцій. Кримінальна психологія вивчає психологію злочинних груп неповнолітніх та молоді, рецидивістів і раніше судимих, розкрадачів і хабарників, що діють в професійній сфері. Найважливішим структурним елементом кримінальної психології служить психологія злочинної групи та її лідера. Особливе значення надається дослідженню специфіки становлення, розвитку, функціонування та розкладання (ліквідації) злочинної групи. У судово-слідчій практиці розрізняють кілька типів злочинних груп: випадкова; злочинна група за попередньою змовою (типу компанії); організована злочинна група, згуртована організована група; злочинне співтовариство.

Лекція 4. Правова психологія (2 год.)

Тема 2.1. Правова психологія

Перелік основних питань:

1. Визначення правової психології та її загальних проблем.
2. Складові правової психології: правова соціалізація, правосвідомість, правова справедливість.
3. Психологічні умови дієвості правових норм.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Дати визначення правової психології та охарактеризувати її загальні проблеми.
2. Навести складові правової психології: правова соціалізація, правосвідомість, правова справедливість.
3. Проаналізувати психологічні механізми правової соціалізації.
4. Розкрити поняття «конформність» як соціально-психологічний

механізм правової соціалізації.

5. Охарактеризуйте правову соціалізацію і правослухняну поведінку особистості
6. Розкрити поняття «правосвідомість»: функції та види.
7. Проаналізувати феномен правової справедливості: визначення, сутність.
8. Охарактеризуйте поняття правової відповідальності: визначення, зміст.
9. Проаналізувати психологічні умови дієвості правових норм.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 3-7.

Конспект лекції

Правова психологія – розділ юридичної психології, який вивчає правосвідомість, принципи її формування і розвитку, причини її реформації.

Основними проблемами правової психології є:

- психологія правової соціалізації особистості;
- психологічні умови ефективності правових норм;
- асоціальні стереотипи поведінки;
- психологічні аспекти ефективної правотворчості.

Правова соціалізація – процес складання основних параметрів людської особистості (свідомості, почуттів, здібностей та ін.) відбувається в певних соціальних умовах шляхом засвоєння і перетворення індивідами соціального досвіду, накопичення людством досягнень культури.

Правова соціалізація як процес включає в себе:

- засвоєння критеріїв оцінок юридично значущих ситуацій;
- вивчення законів і соціальних вимог, які визначають міру можливої і належної поведінки в суспільстві;
- усвідомлення своїх прав та обов'язків і способів їх реалізації;
- оволодіння необхідними соціальними навиками шляхом навчання того, як користуватися правовими знаннями, вимогами, правилами.

Головне завдання правової соціалізації – забезпечення правомірної поведінки особистості, що передбачає формування і розвиток у неї правосвідомості.

До основних ознак правосвідомості можна віднести такі:

- правосвідомість не лише відображає соціальну реальність, але й активно на неї впливає;

- як механізм правосвідомості виступає мовно-розумова діяльність людей; саме друга сигнальна система відображає систему правових знань і понять, яка регулює суспільні відносини;

- правосвідомість не може існувати без конкретного носія – людської особистості чи групи (категорія групової правосвідомості виникає тоді, коли за ознакою єдності усвідомлення своїх правових норм у суспільстві відбувається об'єднання людей у групи);

- правосвідомість не лише відбиває правовий досвід особистості, а й мотивує її поведінку. Інакше кажучи, вона виконує функцію регулятора поведінки людей.

Соціальна справедливість – категорія, яка має відношення не лише до права взагалі, а й до окремих його галузей і правових інститутів.

Спеціалісти в галузі юридичної психології виділяють такі групи умов дієвості правових норм:

- макросоціальні умови (рівень соціально-економічного розвитку суспільства, правова система і культура, соціальні інститути, ідеологія і т. д.);

- мікросоціальні умови (найближче оточення людини – формальні і неформальні малі групи);

- особистісні умови суб'єкта, який реалізує право.

Лекція 5. Кримінальна психологія (2 год.)

Тема 2.2. Кримінальна психологія

Перелік основних питань:

1. Предмет та завдання кримінальної психології.
2. Психологічні особливості особистості злочинця.
3. Психологічний аналіз злочинної дії.
4. Проблеми неповнолітніх у кримінальній психології.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Визначити предмет та завдання кримінальної психології.
2. Зробити структурно-психологічний аналіз злочинної дії.
3. Проаналізувати психологію співучасті.
4. Проаналізувати співвідношення мотиву, цілі та результату при вчиненні злочину з необережності та умисно.
5. Навести підходи до класифікації особистості злочинця.
6. Розкрити психологію потерпілого.
7. Показати роль жертви у генезі злочину, її міжособистісні зв'язки та стосунки зі злочинцем.
8. Зробити психологічний аналіз показів потерпілого.
9. Розкрити проблеми неповнолітніх у кримінальній психології.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 1-4; 8.

Конспект лекції

Кримінальна психологія – сфера юридичної психології, яка вивчає психологічний механізм правопорушень і психологію правопорушників, проблеми утворення, структури, функціонування і розпаду злочинних груп. Злочинна поведінка зумовлена взаємодією особистості із соціальним середовищем. У типології особистостей злочинців виділяють: загальний тип злочинця; особистість злочинця певної категорії; особистість злочинця певного виду. Категорії злочинців: асоціальний, антисоціальний, корисливий, корисливо-насильницький, випадковий. Для багатьох правопорушників характерна особистісна установка на злочинну діяльність (в особи з викривленими потребами, антигромадськими поглядами і звичками). Багато злочинів скоюються особами, які мають ситуативну установку на злочинну діяльність. Об'єктивними причинами правопорушень є суперечності в соціальних і економічних відносинах – низький рівень життя людей, недоліки організаційного і адміністративно-господарського характеру, безробіття, найближче соціальне оточення та ін. Суб'єктивні причини злочину – соціальні

позиції особистості, система цінностей та інтересів, рівень соціалізації і правосвідомості, соціальні установки і стереотипи поведінки, а також психодинамічні особливості особи і тимчасові психічні стани. Психологічна структура злочинного діяння. Психологічний аналіз злочинного діяння пов'язаний з аналізом психологічного змісту структури злочинного діяння. Основними елементами структури злочинного діяння є: мотивація і мотиви злочинної дії; формування мети злочинної дії; прийняття рішення про здійснення конкретної злочинної дії; спрямованість і зміст злочинного заміру; способи, засоби і умови здійснення злочинного діяння; досягнення результату і ставлення суб'єкта до цього результату.

Із всіх елементів психологічної структури злочинного діяння найповнішу інформацію про психологію злочинця дає суб'єктивна сторона, а в ній – характеристика мотивів злочину. Мотивація злочинної поведінки може бути ситуативною та навмисною. Мотивація виконує такі функції: причинно-відображуючу (формується у взаємодії соціального середовища і особистості); спонукальну (штовхає людину до активності); смислоутворювальну (має для індивіда особистіше значення); регулятивну (спрямовує дії людини відповідно до актуальних бажань); контрольну (виступає як еталон складової у процесі зіставлення індивідом бажаних і тих, що досягаються, результатів своїх дій). Більшість злочинних дій полімотивовані. Спонукування, наміри, мотиви і цілі злочинної дії є складовими поняття злочинний задум. Наступним елементом у психологічній структурі злочинного діяння є способи, засоби і умови його скоєння. Здебільшого скоєння злочину пов'язане з досягненням наперед планованого злочинного результату, який оцінюється злочинцем із позиції вихідних спонувань і намірів.

Напружена, нестійка соціальна і економічна обстановка, яка склалася нині в Україні, зумовлює зростання різних відхилень в особистісному розвитку і поведінці дітей. Серед них особливу тривогу викликають не лише відчуженість, яка прогресує, підвищена настороженість неповнолітніх, а й їхній цинізм, жорстокість, агресивність. Основні психологічні особливості підліткового віку – підвищена конформність, навіюваність, групова залежність, демонстративна

незалежність від старших, бравада, недостатній соціальний контроль власної поведінки, завищене наслідування кумирам та ін.

Лекція 6. Психологія слідчої діяльності (2 год.)

Тема 2.3. Психологія слідчої діяльності

Перелік основних питань:

1. Загальна характеристика психологічних особливостей слідчої діяльності.
2. Психологічні особливості огляду місця події, обшуку і виїмки.
3. Загальний предмет судово-психологічної експертизи (СПЕ).

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Дати загальну характеристику психологічних особливостей слідчої діяльності.
2. Розкрити особливості мислення слідчого.
3. Охарактеризувати професійну інтуїцію та логічні процеси.
4. Проаналізувати психологічні особливості огляду місця події.
5. Навести психологічні характеристики обшуку і виїмки.
6. Охарактеризувати психологію слідчого експерименту, відтворення обстановки її обставин події.
7. Проаналізувати види судово-психологічних експертиз.
8. Розкрити поняття СПЕ емоційних станів.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 1-3; 5; 7.

Конспект лекції

Слідча дія – цілеспрямований процес збору і перевірки доказів, який здійснюється слідчим у певному порядку. Залежно від конкретних обставин справи здійснюються певні слідчі дії, серед них першочерговими є: огляд місця події, обшук і вилучення, затримання підозрюваного (обвинуваченого), допит, пред'явлення до впізнання, відтворення обстановки і обставин події.

Огляд місця події – це процес збирання інформації про злочинну дію на місці вчинення за допомогою активного сприйняття, аналізу та синтезу наявних предметів, об'єктів і явищ. Метою огляду місця події є виявлення і безпосереднє використання матеріальних об'єктів, їхніх ознак і взаємозв'язків, які мають суттєве значення для розслідування події. Психологія місця пригоди – це, по-перше, професійне спостереження як навмисне, вибіркоче і цілеспрямоване виявлення і збирання інформації за допомогою органів відчуття; по-друге, розумова діяльність слідчого, яка полягає в аналізі емпіричних даних як юридично значущих фактів в їх синтезі; по-третє, реконструкція досліджуваної події за її окремими проявами.

На відміну від огляду місця події, обшук – це, як правило, відшукування свідомо схованих предметів і документів, що мають доказове значення для розкриття злочину. Виймка – вилучення в окремих громадян, а також підприємств, установ і організацій предметів і документів, необхідних для кримінальної справи. З психологічної точки зору, впізнання – це процес, при якому особа сприймає пред'явлені їй об'єкти, зіставляє, порівнює їх з уявними образами об'єктів, які сприйняті нею раніше, і на основі цього доходить висновку про їхню тотожність, схожість чи відмінність.

Відтворення обстановки і обставин події – самостійна слідча дія, яка проводиться з метою перевірки фактичної можливості здійснення будь-якої події, дії чи явища за певних обставин і при відомих умовах. Слідча дія перевірки свідчень на місці проводиться для встановлення відповідності або невідповідності свідчень допитаних осіб (підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або свідка) обстановці місця здійснення події.

Судово-психологічна експертиза є одним із засобів встановлення істини в судочинстві, джерелом доказів. Потрібно відрізнити судово-психологічну і судово-психіатричну експертизи.

Основним завданням судово-психологічної експертизи є науково обґрунтована діагностика непатологічних психічних аномалій в розвитку особи потерпілого, підозрюваного чи свідка. Судово-психологічна експертиза емоційних станів пов'язана з виявленням в особі, яка скоїла злочин, сильного душевного хвилювання (стану фізіологічного афекту), стресу і фрустрації. Результати судово-психологічної експертизи будь-якого виду оформляються у вигляді письмового

висновку. Слідчий, суд або інший уповноважений на те орган визначає обґрунтованість висновку і його значення в системі доказів.

Лекція 7. Психологія допиту (2 год.)

Тема 2.3. Психологія слідчої діяльності

Перелік основних питань:

1. Загальні положення психології допиту.
2. Психологічні аспекти допиту потерпілого.
3. Психологічні аспекти допиту свідків.
4. Психологічні аспекти очної ставки.

Завдання на самостійну роботу студентів:

- I. Ведення термінологічного словника.
- II. Відповіді на питання для самоперевірки:
 1. Охарактеризувати психологію допиту.
 2. Навести психологічні особливості допиту в безконфліктній та конфліктній ситуаціях.
 3. Проаналізувати види питань, особливості їхнього впливу на психіку допитуваного.
 4. Охарактеризувати прийоми активізації пам'яті у допитуваного.
 5. Розкрити психологічні ознаки неправдивих показань.
 6. Висвітлити психологічні аспекти допиту потерпілого.
 7. Дати характеристику психологічним аспектам допиту свідків.
 8. Охарактеризувати психологічні аспекти очної ставки.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 1-4; 6; 8.

Конспект лекції

Допит є і найбільш психологізованою дією, бо пов'язаний з особистісними особливостями допитуваного і юридичної особи, а також із психологічною взаємодією між ними. У ході допиту слідчий повинен отримати відомості про фактичну сторону події, яка розслідується, і дати їм правову оцінку. Головне психологічне завдання допиту – діагностика істинності показань допитуваного. На

формування зізнань впливають особистісні та вікові особливості психіки людини. Поведінка слідчого в ході допиту має коригуватися залежно від того, як змінюється психічний стан допитуваного. Необхідно: створення інформаційної бази за результатами попередніх слідчих дій і даних оперативно-розшукової роботи; визначення найефективніших прийомів психологічної взаємодії з цієї особою; складання плану допиту.

Запитання слідчого – це його тактичний засіб правомірного психічного впливу на допитувану особу. Запитання: нейтральні; розділювальні ("або – або"); запитання непрямого навіювання; запитання прямого навіювання; запитання обманного змісту. Формування показань потерпілих має свої особливості, пов'язані з їхніми специфічними переживаннями, які викликані здійсненими стосовно них злочинними наслідками. Найхарактернішою реакцією потерпілих на ситуацію нападу є стан страху. Віктимність є значущим фактором в аналізі взаємодії злочинця і потерпілого, в оцінці правдивості показань останнього. Теоретичні дослідження і практика слідчої діяльності переконливо підтверджують, що притягнення особи як підозрюваного чи обвинуваченого пов'язане з різкою зміною в його житті, зі зрушеннями у психіці, які посилюються в умовах ізоляції. Прагнучи ухилитися від відповідальності та приховати свою участь у злочині, винний намагається приховати від оточуючих пов'язані з цим переживання. Одна з характерних особливостей допиту підозрюваного – обмеженість інформації і дефіцит часу на його підготовку. Основне завдання слідчого при допиті підозрюваного полягає в тому, щоб отримати відомості, які дають змогу перевірити його причетність до злочину, що розслідується.

Докази слід пред'являти з урахуванням їхнього взаємозв'язку, при цьому психологічний вплив на підозрюваного в міру пред'явлення доказів повинен зростати. Злочинець намагається поводитися так, щоб гарантувати собі безпечність, уникнути викриття, а отже, покарання. Інакше кажучи, поведінка злочинця на допиті носить своєрідний захисний характер. Велику роль у процесі допиту відіграє правильна адекватна інтерпретація невербальних сигналів (міміка, жести, поза та ін.), які розкривають емоційно-вольовий стан підозрюваного. Цілком обґрунтовано вважається, що обвинувачений є найбільш поінформованим і найбільш психологічно складним джерелом доказів. Позиція закритості

обвинуваченого, яка досить часто трапляється на початковій стадії допиту, не повинна переростати в конфлікт між ним і слідчим. Показання свідків відіграють велику роль у діяльності слідчих і суддів, захисників і адвокатів, прокурорів та інспекторів. У психологічному плані показання свідків – це відтворення раніше сформованих вражень, актуалізовані образи подій, що сталися. Показання свідків поділяються на прямі і непрямі. Найскладнішим психологічним завданням допиту свідка є встановлення достовірності його свідчень. Очна ставка – це одночасний допит двох раніше допитаних осіб з метою усунення суперечностей в їхніх показаннях стосовно одних і тих самих обставин.

Лекція 8. Судова психологія (2 год.)

Тема 2.4. Судова психологія

Перелік основних питань:

1. Психологічна сутність судової діяльності.
2. Психологічні особливості судового допиту.
3. Психологія судових дебатів.
4. Психологічні основи виховної функції судового процесу.

Завдання на самостійну роботу студентів:

- I. Ведення термінологічного словника.
- II. Відповіді на питання для самоперевірки:
 1. Розкрити психологічну сутність судової діяльності.
 2. Проаналізувати психологічні особливості судового допиту.
 3. Охарактеризувати психологічні особливості судових дебатів.
 4. Визначити психологічні основи виховної функції судового процесу.

Література:

Основна: 1; 2.

Додаткова: 1; 3; 5; 8.

Конспект лекції

Психологія судового процесу при розгляді кримінальних справ досліджує закономірності, пов'язані з психічною діяльністю всіх осіб, які беруть участь у розгляді справи, а також виховний вплив судового процесу і вироку на підсудного й інших осіб, роль громадської думки та її вплив на суддів тощо. Головний вид

діяльності в суді – конструктивний, сутність якого міститься в прийнятті рішень у разі виникнення спірних питань і винесення вироку. Комунікативній діяльності суду властиві певні психологічні особливості. Ці особливості обумовлені насамперед співвідношенням інтересів осіб, які беруть участь у судовому розгляді. Спеціалісти виділяють чотири види відносин, що виникають у комунікативній діяльності суду: відносини «по вертикалі», відносини «по горизонталі», відносини між підсудними, відносини із судовою аудиторією.

Психологія судової діяльності будується на вивченні як загальнопсихологічних (сприйняття, представлення, мислення, уява, пам'ять та ін.), так і соціально-психологічних (розуміння людьми один одного, авторитетність особистості, колегіальність ухвалення рішення, конформізм тощо) характеристик усіх учасників судового процесу та їхніх стосунків. Психологічний аналіз судової діяльності дає можливість побачити найскладніші її форми і розробити рекомендації, спрямовані на підвищення ефективності правосуддя.

Допит підсудних у суді відбувається, як правило, в такому порядку: головуючий пропонує підсудному дати показання з приводу пред'явленого обвинувачення і відомих йому обставин справи. Після того як підсудний закінчить виклад своїх показань у вигляді вільної розповіді, його допитують прокурор, громадський обвинувач, потерпілий, цивільні позивач і відповідач, їхні законні представники, захисник, громадський захисник. Підсудному мають право ставити запитання й інші підсудні. Потім його допитують суддя та народні засідателі. Суддя може ставити запитання в будь-який момент судового розгляду. Такою ж загалом є схема допиту потерпілих і свідків (перед допитом цих осіб попереджають про відповідальність за давання неправдивих показань). При цьому слід зауважити, що згідно з Конституцією України потерпілий чи свідок мають право не давати показань стосовно себе та близьких родичів.

Інша специфіка судового допиту полягає в тому, що суд не має можливості зіставляти отримані показання з доказами, які ще не відомі допитуваному.

Судовою психологією і криміналістикою на основі узагальнення судової практики розроблені тактичні прийоми допиту, серед них найефективнішими є: зіставлення; деталізація (конкретизація); нагадування; наочність. Головне

завдання прокурора в обвинувальній промові на суді – кваліфікований аналіз доказів.

Комунікативний компонент у діяльності адвоката дає змогу глибше вивчити психологічні причини скоєння злочину, дати повнішу характеристику особистості обвинувачуваного, правильно будувати стосунки з іншими учасниками кримінального процесу, уникнути деструктивних конфліктних ситуацій. Уміння спілкуватися з людьми в роботі адвоката означає: уміння будувати стосунки з підзахисним; уміння підтримувати ділові стосунки з прокурором, слідчим, суддею та іншими учасниками судового процесу; уміння встановлювати психологічний контакт із зазначеними особами (найперше з підзахисним); уміння надавати підзахисному психологічну допомогу; уміння вибирати визначену стратегію поведінки в конструктивному конфлікті з прокурором, виходячи з реального стану; контакт ситуаційно-діловий, що здійснюється для вирішення конкретного завдання судового розгляду; контакт статусно-рольовий, який відзначає соціальну роль осіб, які спілкуються. Це не спілкування двох друзів, які розмовляють у комфортній обстановці, а взаємодія людей, котрі займають протилежні позиції у тій самій справі; контакт пізнавально-оціночний.

Ефективність спростовування заперечень багато в чому визначається успішністю використання юристом таких психологічних правил: правило недопущення втрати ініціативи; правило озвучування розбіжностей; правило визнання права того, хто суперечить, на свою думку; правило використання суперечностей опонента; правило пастки; правило часткової згоди із запереченнями опонента; правило «Я на Вашому місці»; правило контрзапитань належать до поширених прийомів у судовій практиці; правило перефразування, утрирування, доведення до абсурду.

На стадії винесення вироку виконується виховна функція. Кожен вирок повинен виховувати, і його виховний вплив буде досягнуто в тому випадку, якщо він буде зрозумілий усіма присутніми, якщо він відповідає їх моральному переконанням, що ґрунтується на правосвідомості, сприйнятим обставинам справи.

Лекція 9. Пенітенціарна психологія (2 год.)

Тема 2.5. Пенітенціарна психологія

Перелік основних питань:

1. Предмет і завдання пенітенціарної психології.
2. Психологія особистості засудженого.
3. Психологічні особливості праці засуджених.
4. Соціальна реадаптація звільненого.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Розкрити предмет і завдання пенітенціарної психології.
2. Охарактеризувати психологію особистості засудженого.
3. Навести стереотипи тюремної поведінки та їх вплив на особистість.
4. Розкрити психологічні особливості праці засуджених.
5. Проаналізувати психологічну підготовку засудженого до умов життя на волі.
6. Охарактеризувати соціальну реадаптацію звільненого.
7. Проаналізувати галузевий взаємозв'язок пенітенціарної психології та вплив на юридичну діяльність.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 1; 2; 3; 8.

Конспект лекції

Виправна (пенітенціарна) психологія – галузь юридичної психології, яка вивчає умови й особливості виправлення і перевиховання правопорушників, переважно у виправно-трудовах закладах. Зокрема, ця галузь юридичної психології досліджує інтелектуальні та особистісні властивості правопорушників, процес їхньої адаптації до перебування у виправно-трудовах закладах, психічні стани, викликані позбавленням волі, методи і прийоми виховної роботи з цією категорією осіб, формування позитивної установки на виправлення та ін. Виправна (пенітенціарна) психологія вивчає як психологію окремих правопорушників, так і структуру формальних і неформальних груп у місцях позбавлення волі, психологічні феномени і механізми їх виникнення і функціонування. До завдань пенітенціарної психології належать також дослідження ефективності покарання,

зміна психіки особистості засудженого в процесі відбуття покарання, формування особливостей його поведінки в умовах табірної і тюремної режимів.

Ресоціалізація – ціннісна переорієнтація особистості засудженого, формування і розвиток у неї міцних стереотипів соціально-позитивної поведінки. Найтипівішими станами засудженого є стан нетерпіння, очікування змін (перегляд справи, розконвоювання, звільнення), що завжди характеризується підвищеною психічною напруженістю. Унаслідок втрати багатьох благ, різкого обмеження і зміни потреб людина починає згадувати своє життя до скоєння злочину, по-іншому цінувати колишні блага, взаємини з людьми, комплекс життєвих інтересів і т. п. Переоцінка свого підходу до життя, до людей, до особистих вчинків – це перші кроки до перевиховання.

Покарання – негативна соціальна санкція, що виникає як наслідок допущеного індивідом правового порушення і полягає в обмеженні його можливостей чи зниженні його соціального статусу. З морального погляду покарання має на меті виправлення правопорушника, запобігання скоєнню ним нових злочинів. Каяття – щирий самоосуд винним своєї вини, своєї причетності до скоєного зла, готовність нести покарання, глибокий самоосуд особистістю своєї антисоціальної поведінки.

Проблема використання праці як особливого фактора ресоціалізації засуджених полягає в тому, що багато з них дуже негативно ставляться до трудового процесу, мають викривлене розуміння про цінності і важливості суспільно корисної праці внаслідок закоренілої у їхній свідомості утриманської психології. Змінити ставлення засуджених до праці, виявити інтерес до роботи, викликати захопленість трудовим процесом – завдання адміністрації виправно-трудова закладів.

Зазвичай виділяють групи активу, резерву, пасиву і важковиховуваних. Група активу – засуджені, які щиросердно покаялись у скоєному і твердо стали на шлях виправлення, беруть активну участь у соціально корисній трудовій і громадській діяльності і своїми діями і поведінкою сприяють перевихованню інших. Група резерву – це засуджені, які також прийняли рішення виправитися, активно виконують трудові завдання, але не проявляють ініціативи у перевихованні інших. Група пасиву – засуджені, які ще не прийняли остаточного

рішення про стратегію своєї поведінки, їхні вчинки і дії значною мірою залежать від створеної ситуації. Нарешті, найскладніша соціальна група – група важковиховуваних засуджених, до якої належать особи, які не лише не стали на шлях виправлення, а й не беруть участі у трудовому процесі, чинять протидію позитивному виховному впливу як адміністрації, так і групі активу. Члени цієї малої групи привносять у життєдіяльність засуджених конфлікти, нездорове суперництво, а часом чинять насильство над невгодним їм засудженим.

Життєдіяльність засуджених у виправно-трудовах закладах має свою психологічну забарвленість залежно від певних періодів їхнього перебування в місцях позбавлення волі: період – період адаптації, який триває перші два-чотири місяці; період пов'язаний з певною переорієнтацією ув'язненого, з розвитком в нього інтересів у нових умовах життя (робота, яку виконує, навчання, створення мікрогрупи і т. п.); період характеризується появою мети в житті і виробленням шляхів її досягнення; період – очікування скорого звільнення.

Соціальна адаптація – процес засвоєння звільненими особами соціального досвіду з метою повернення їх до самостійного загальноприйнятого соціально-нормативного життя в суспільстві. Соціальний патронаж – допомога звільненим особам шляхом здійснення комплексу правових, економічних, організаційних, психологічних, соціальних та інших заходів, зокрема надання послуг, спрямованих на їх соціальну адаптацію. Спеціалізовані установи для звільнених осіб – установи, діяльність яких спрямована на надання допомоги звільненим особам, їх підтримку та соціальну адаптацію.

3. Семінарські заняття

Основними завданнями семінарських занять є розвиток у студентів вміння працювати з психологічною літературою, зокрема з літературою з юридичної психології, готувати виступи, формулювати та відстоювати свою позицію, приймати активну участь у дискусії.

Семінарське заняття 1.

Тема: Юридична психологія як система знань (2 год.)

Мета: Поширити та поглибити знання студентів про основи юридичної психології

Питання для обговорення:

3. Особливості предмету юридичної психології.
4. Етапи становлення та розвитку юридичної психології. Актуальні проблеми розвитку вітчизняної юридичної психології.
5. Особливості методів юридичної психології.
6. Співвідношення юридичної психології з психологією та правом.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 2; 5-8.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризувати особливості предмету юридичної психології.
2. Виокремити та проаналізувати основні етапи становлення та розвитку юридичної психології.
3. Визначити та охарактеризувати актуальні проблеми розвитку вітчизняної юридичної психології.
4. Охарактеризувати особливості методів юридичної психології.
5. Проаналізувати співвідношення юридичної психології з психологією та правом.

Семінарське заняття 2.

Тема: Загально-психологічні основи юридичної психології (2 год.)

Мета: Систематизувати та закріпити знання студентів про загально-психологічні основи юридичної психології

Питання для обговорення:

1. Психічні пізнавальні процеси особистості.
2. Емоційно-вольова сфера особистості.
3. Поняття про психічні стани, темперамент, характер та їх вплив на поведінку людини.

4. Проблема свідомості людини в юридичній психології.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 1-6.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризувати психічні пізнавальні процеси особистості.
2. Визначити та навести основні психологічні властивості емоційно-вольової сфери особистості.
3. Розкрити поняття про психічні стани, темперамент, характер та їх вплив на поведінку людини.
4. Проаналізувати проблему свідомості людини в юридичній психології.

Семінарське заняття 3.

Тема: Соціально-психологічні основи юридичної психології (2 год.)

Мета: Систематизувати та закріпити знання студентів про соціально-психологічні основи юридичної психології

Питання для обговорення:

1. Соціально-психологічні явища.
2. Психологія спілкування.
3. Психологія спільної діяльності та конфлікту.
4. Психологія соціальних груп та групової поведінки.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 1-4.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Охарактеризувати основні види соціально-психологічних явищ.
2. Визначити та проаналізувати складові компоненти процесу спілкування, охарактеризувати види та властивості спілкування.

3. Розкрити поняття спільної діяльності в психології
2. Дати визначення поняттю «конфлікт», навести характеристику його видів та особливостей перебігу.
3. Охарактеризувати психологію соціальних груп та групової поведінки.

Семінарське заняття 4.

Тема: Правова психологія (2 год.)

Мета: Систематизувати та поглибити знання студентів про основи правової психології.

Питання для обговорення:

1. Загальні проблеми та складові правової психології: правова соціалізація, правосвідомість, правова справедливість.
2. Психологічні механізми правової соціалізації.
3. Правосвідомість: функції та види.
4. Правова справедливість: визначення, сутність.
5. Правова відповідальність: визначення, зміст.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 2-6.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Виокремити загальні проблеми та складові правової психології.
2. Проаналізувати психологічні механізми правової соціалізації.
3. Розкрити поняття правосвідомості, виокремити її функції та види.
4. Визначити поняття «правова справедливість», розкрити її сутність.
5. Охарактеризувати поняття «правова відповідальність», розкрити її зміст.

Семінарське заняття 5.

Тема: Кримінальна психологія

Мета: Поширити та поглибити знання студентів про основи кримінальної психології

Питання для обговорення:

1. Предмет та завдання кримінальної психології.
2. Поняття мотиваційної сфери злочину.
3. Підходи до класифікації особистості злочинця.
4. Психологія потерпілого.
5. Психологічний аналіз показів потерпілого.
6. Проблеми неповнолітніх у кримінальній психології.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 3-6; 8.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Дати визначення предмету кримінальної психології, виокремити її завдання.
2. Розкрити поняття мотиваційної сфери злочину.
3. Проаналізувати підходи до класифікації особистості злочинця.
4. Охарактеризувати психологічні особливості особистості потерпілого.
5. Здійснити психологічний аналіз показів потерпілого.
6. Розкрити проблеми неповнолітніх у кримінальній психології.

Семінарське заняття 6.

Тема: Психологія слідчої діяльності (2 год.)

Мета: Поглибити знання студентів про основи психології слідчої діяльності

Питання для обговорення:

1. Загальна характеристика психологічних особливостей слідчої діяльності.
2. Психологічні особливості огляду місця події, обшуку і виїмки.
3. Психологія слідчого експерименту, відтворення обстановки її обставин події.
4. Предмет судово-психологічної експертизи (СПЕ) та її види.
5. Психологія допиту. Психологічні ознаки неправдивих показань.
6. Психологічні аспекти очної ставки.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 1; 3-5; 7.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Навести загальну характеристика психологічних особливостей слідчої діяльності.
2. Розкрити та проаналізувати психологічні особливості огляду місця події, обшуку і виїмки.
3. Охарактеризувати психологію слідчого експерименту, відтворення обстановки її обставин події.
4. Проаналізувати предмет судово-психологічної експертизи (СПЕ) та її види.
5. Охарактеризувати психологію допиту.
6. Виокремити психологічні ознаки неправдивих показань.
7. Визначити психологічні аспекти очної ставки.

Семінарське заняття 7.

Тема: Судова психологія (2 год.)

Мета: Закріпити та поглибити знання студентів про основи судової психології

Питання для обговорення:

1. Психологічна сутність судової діяльності.
2. Психологічні особливості судового допиту.
3. Психологія судових дебатів.
4. Психологічні основи виховної функції судового процесу.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 1; 3-5; 8.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Визначити психологічну сутність судової діяльності.
2. Розкрити психологічні особливості судового допиту.
3. Охарактеризувати психологію судових дебатів.
4. Проаналізувати психологічні основи виховної функції судового процесу.

Семінарське заняття 8.

Тема: Пенітенціарна психологія (2 год.)

Мета: Систематизувати та поглибити знання студентів про основи пенітенціарної психології

Питання для обговорення:

1. Предмет і завдання пенітенціарної психології.
2. Психологія особистості засудженого.
3. Стереотипи тюремної поведінки та їх вплив на особистість.
4. Соціальна реадaptaція звільненого.
5. Галузевий взаємозв'язок пенітенціарної психології та вплив на юридичну діяльність.

Л і т е р а т у р а

Основна: 1-3.

Додаткова: 1; 2-4; 7.

Завдання на самостійну роботу студентів:

I. Ведення термінологічного словника.

II. Відповіді на питання для самоперевірки:

1. Розкрити та проаналізувати предмет і завдання пенітенціарної психології.
2. Охарактеризувати психологію особистості засудженого.
3. Виокремити та проаналізувати стереотипи тюремної поведінки та їх вплив на особистість.
4. Розкрити сутність та зміст соціальної реадaptaції звільненого.
5. Проаналізувати галузевий взаємозв'язок пенітенціарної психології та вплив на юридичну діяльність.

Семінарське заняття 9.

Залікова контрольна робота.

4. Самостійна робота

До основних форм самостійної роботи студентів при вивченні кредитного модуля «Юридична психологія» слід віднести: опрацювання лекційного матеріалу та додаткове самостійне вивчення теоретичного матеріалу за підручниками та навчальними посібниками; підготовка до семінарських занять і виконання позааудиторних завдань. За відсутності індивідуальних завдань для організації самостійної роботи студентів з науково-навчальною літературою студентам пропонується: конспектування окремих тем, які виносяться на самоопрацювання, складання словника термінів.

Тема 1.4. Загальна характеристика юридичної діяльності (2 год.)

Метою самостійної роботи студентів є отримання знань про загальні основи юридичної діяльності.

Юридична діяльність: визначення, психологічна сутність. Психологічна структура юридичної діяльності. Професіограма юриста. Психологічні аспекти підвищення ефективності праці юристів.

Література:

Основна: 1-3.

Додаткова: 4; 7; 8.

V. Індивідуальні завдання

Виконання індивідуальних завдань не передбачено.

VI. Контрольні роботи

Виконання контрольних робіт не передбачено.

VII. Методичні вказівки

Вивчення кредитного модулю «Юридична психологія» передбачає засвоєння студентами системи психологічних знань, основних понять за темами, ознайомлення з навчально-методичними матеріалами.

За кожною темою наводяться посилання на список основної та додаткової літератури, що не виключає можливості студентів самостійно по узгодженню з викладачем розширити цей список. Така робота по підборі релевантних наукових джерел може виявитись особливо корисною при підготовці студента до залікової контрольної роботи.

Головною метою лекцій є мотивація й організація роботи студентів з навчальним матеріалом у міжсесійний період. Лекції проводяться з використанням мультимедійних презентацій (за наявності умов в аудиторії).

Проведення семінарських занять має бути практико орієнтованим. Головними завданнями семінарських занять є розвиток у студентів уміння працювати з науковою на навчальною літературою з юридичної психології, готувати доповіді, формулювати та відстоювати власну позицію, приймати активну участь у тематичній дискусії.

За відсутності індивідуальних завдань для організації самостійної роботи студентів з науково-навчальною літературою студентам пропонується: конспектування окремих тем, які виносяться на самоопрацювання, складання словника термінів.

Семестрова атестація – залік. Залік проводиться в письмовій формі. Час залікової контрольної роботи – 60 хвилин. Контрольне завдання містить 3 питання за тематичними розділами навчальної дисципліни.

Методичне забезпечення:

1. Підручники та їх електронні форми.
2. Навчальні посібники та конспекти лекцій, презентації.
3. Мультимедійний проектор.

VIII. Рекомендована література

Основна

1. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология : учебн. [Електронний ресурс] / А. М. Бандурка, С. П. Бочарова, Е. В. Землянская. – К. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2003. – 640 с. – Режим доступа : <http://padabum.com/d.php?id=32739>

2. Бедь В. В. Юридична психологія : навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. В. Бедь. – К. : «Каравела»; Львів : «Новий світ-2000», «Магнолія плюс», 2005. – 376 с. – Режим доступу : <http://uch.pp.ua/zbook/human/psychologija/09/bed-jurydychna-psychologija-2002.html>

3. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія : підручник ; 2-ге вид., перероб. і доп. [Електронний ресурс] / В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько. – Харків : Право, 2008. – 240 с. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/289096/>

Додаткова

1. Васильєв В. Л. Юридическая психология / учебн. для вузов / В. Л. Васильев. – СПб : Питер, 2000. – 564 с.

2. Пригунов П. Я. Юридична психологія : навч. – метод. посіб. : тестові завдання / П. Я. Пригунов. – К. : КНТ, 2006. – 100 с.

3. Чуфаровский Ю. В. Юридическая психология : учебн. для вузов / Ю. В. Чуфаровский. – М. : Юристъ, 2005. – 354 с.

4. Энциклопедия юридической психологии / [под общ. ред. проф. А. М. Столяренко]. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2003. – 607 с.

5. Юридична психологія : терминологический словарь / сост. А. М. Бандурка, В. С. Венедиктов, А. В. Тимченко, В. Е. Христенко, В. Б. Калиновский // под. ред. А. М. Бандурки. – Х. : Тимченко. 2005. – 432 с.

6. Юридична психологія : навч. посіб. / під заг. ред. проф. Я. Ю. Кондратьєва. – К. : Юріком, 2000. – 345 с.

7. Юридична психологія : підруч. / за заг. ред. Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва. – К. : КНТ, 2007. – 360 с.

8. Юридична психологія : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В. Г. Андресюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєва та ін. // за заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва. – К. : Видавничий Дім «Ін. Юре», 2005. – 423 с.

Інформаційні ресурси

Кампус НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://login.kpi.ua/>

Рейтингова система оцінювання результатів навчання

Для оцінювання успішності студентів застосовується рейтингова система (PCO). PCO враховує:

- результати роботи студентів на лекціях;
- результати роботи студентів на семінарських заняттях;
- якість ведення термінологічного словника.

Система рейтингових (вагових) балів та критерії оцінювання

1. Робота студентів на лекційних заняттях

Ваговий бал – 2.

Максимальна кількість балів за роботу на лекційних заняттях дорівнює

2 бали × 9 л. з. = 18 балів.

Оцінювання роботи кожного студента здійснюється на кожному лекційному занятті за двома показниками – присутністю і активністю:

а) присутність 1 бал × 9 л. з. = 9 балів.

Критерії оцінювання:

1 – присутність на лекційному занятті;

0 – відсутність на лекційному занятті.

б) активність 1 бали × 9 л. з. = 18 балів.

Критерії оцінювання:

1 – висока активність, яка свідчить про спрямованість на ґрунтовне засвоєння матеріалу;

0 – низька активність, яка свідчить про ухиляння від засвоєння матеріалу.

2. Робота студентів на семінарських заняттях

Ваговий бал – 6.

Максимальна кількість балів на всіх семінарських заняттях дорівнює

6 балів × 8 с.з. = 48 балів.

Оцінювання роботи кожного студента здійснюється на кожному семінарському занятті за трьома показниками – підготовленістю, активністю та присутністю:

а) підготовленість 3 бали × 8 с. з. = 24 бали.

Критерії оцінювання:

3 бали – правильна повна відповідь, творче розкриття запитання, вільне володіння матеріалом, яке свідчить про ґрунтовну обізнаність з теми та спрямованість на практичне опрацювання матеріалу;

1-2 бали – відповідь неточна або неповна, що свідчить про фрагментарну обізнаність з теми;

0 балів – відповідь неправильна, або відсутня.

б) активність 2 бали × 8 с. з. = 16 балів.

Критерії оцінювання:

2 – висока активність, що свідчить про ґрунтовну обізнаність з матеріалу та спрямованість на його опрацювання;

1 – достатня активність, що свідчить про обізнаність з матеріалу та спрямованість на його опрацювання;

0 – низька активність, що свідчить про неволодіння матеріалом та ухилення від участі у семінарському занятті.

в) присутність 1 бал × 8 с. з. = 8 балів.

Критерії оцінювання:

1 – присутність на семінарському занятті;

0 – відсутність на семінарському занятті.

За особливі досягнення в роботі на семінарському занятті двом кращим студентам може бути нараховано заохочувальні бали (+ 1 бал).

3. Ведення термінологічного словника

Максимальна кількість балів за ведення словника дорівнює **34** бали.

Критерії оцінювання:

30-34 бали – студентом наведено не менше, ніж 90% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

20-29 балів – студентом наведено не менше, ніж 75% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

10-19 балів – студентом наведено не менше, ніж 60% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

5-9 балів – студентом наведено не менше, ніж 30% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

0 балів – студентом наведено не менше, ніж 10% визначень запропонованих викладачем психологічних термінів;

Розрахунок шкали (R) рейтингу

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$R_C = 2 \times 9 + 6 \times 8 + 34 = 100 \text{ балів}$$

Рейтингова шкала дорівнює 100 балам.

Залік «автоматом» отримують студенти, які накопичили протягом семестру не менш, ніж 60 балів.

Залікова контрольна робота

Студенти, які не отримали залік за рейтингом, тобто набрали протягом семестру рейтинг з кредитного модуля менше $0,6R$, або бажають виконувати залікову контрольну роботу з метою підвищення оцінки, виконують залікову контрольну роботу.

Необхідною умовою допуску до заліку є стартовий рейтинг (r_c), що складає 40% від R_C , тобто 40 балів. Час залікової контрольної роботи – 60 хвилин. Контрольне завдання містить 3 запитання.

Приклад:

Варіант № 1

1. Охарактеризуйте методи пізнання в юридичній психології
2. Визначте сутність поняття правова соціалізація
3. Розкрийте соціальну сутність спілкування

Варіант № 2

1. Визначте сутність поняття про психіку і свідомість особистості
2. Проаналізуйте історію розвитку юридичної психології
3. Розкрийте сутність методологічних засад психології: принципу єдності психіки та діяльності принципу розвитку

Варіант № 3

1. Розкрийте сутність психології очної ставки
2. Охарактеризуйте психологічні умови дієвості правових норм
3. Зробіть порівняльний аналіз понять «людина», «особистість», «індивід», «індивідуальність»

Критерії оцінювання залікової контрольної роботи

Залікова контрольна робота оцінюються за шкалою **100 балів**.

Перше запитання максимально оцінюється в 34 бали, друге та третє – 33 бали.

Кожне запитання оцінюється відповідно до системи оцінювання:

«відмінно», повна відповідь (не менше 90% потрібної інформації) – 30-34 (33) бали;

«добре», достатньо повна відповідь (не менше 75% потрібної інформації, або незначні неточності) – 20-29 балів;

«задовільно», неповна відповідь (не менше 60% потрібної інформації та деякі помилки) – 10-19 балів;

«незадовільно», незадовільна відповідь – менше, ніж 10 балів.

Для отримання студентом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) за результатами роботи в семестрі його рейтингова оцінка RD переводиться згідно з таблицею 1.

Таблиця 1.

RD = RC	Оцінка ECTS	Традиційна оцінка (диф. залік)	Традиційна залікова оцінка
95-100	A	«Відмінно»	«Зараховано»
85-94	B	«Добре»	
75-84	C		
65-74	D	«Задовільно»	
60-64	E		
RD ≤ 59	FX	«Незадовільно»	«Не зараховано»
RC < 39 або не виконані інші умови допуску до заліку	F	«Не допущено»	

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Визначити предмет юридичної психології.
2. Проаналізувати функції і завдання юридичної психології.
3. Охарактеризувати етапи становлення та розвитку юридичної психології.
4. Проаналізувати актуальні проблеми розвитку вітчизняної юридичної психології.
5. Навести загальну характеристику компонентів юридичної психології.
6. Розкрити взаємозв'язок юридичної психології з іншими науками.
7. Визначити методологію юридичної психології.
8. Розкрити теоретичні основи юридичної психології.
9. Охарактеризувати психічні пізнавальні процеси особистості та її емоційно-вольову сферу.
10. Визначити поняття про психічні стани, темперамент, характер та їх вплив на поведінку людини.
11. Проаналізувати проблему свідомості людини в юридичній психології.
12. Охарактеризувати психологічні особливості особистості юриста.
13. Розкрити теоретичні основи соціально-психологічних явищ.
14. Охарактеризувати предмет психології спілкування, спільної діяльності та конфлікту.
15. Охарактеризувати психологію соціальних груп.
16. Проаналізувати проблему групової поведінки як проблему юридичної психології.
17. Розкрити поняття «юридична діяльність»: визначення, психологічна сутність.
18. Дати визначення правової психології та охарактеризувати її загальні проблеми.
19. Навести складові правової психології: правова соціалізація, правосвідомість, правова справедливість.
20. Проаналізувати психологічні механізми правової соціалізації.
21. Розкрити поняття «конформність» як соціально-психологічний механізм правової соціалізації.
22. Охарактеризуйте правову соціалізацію і правослухняну поведінку особистості
23. Розкрити поняття «правосвідомість»: функції та види.
24. Проаналізувати феномен правової справедливості: визначення, сутність.
25. Охарактеризуйте поняття правової відповідальності: визначення, зміст.
26. Проаналізувати психологічні умови дієвості правових норм.
27. Визначити предмет та завдання кримінальної психології.
28. Зробити структурно-психологічний аналіз злочинної дії.
29. Проаналізувати психологію співучасті.
30. Проаналізувати співвідношення мотиву, цілі та результату при вчиненні злочину з необережності та умисно.
31. Навести підходи до класифікації особистості злочинця.
32. Розкрити психологію потерпілого.

33. Показати роль жертви у генезі злочину, її міжособистісні зв'язки та стосунки зі злочинцем.
34. Зробити психологічний аналіз показів потерпілого.
35. Розкрити проблеми неповнолітніх у кримінальній психології.
36. Дати загальну характеристику психологічних особливостей слідчої діяльності.
37. Розкрити особливості мислення слідчого.
38. Охарактеризувати професійну інтуїцію та логічні процеси.
39. Проаналізувати психологічні особливості огляду місця події.
40. Охарактеризувати психологію слідчого експерименту, відтворення обстановки її обставин події.
41. Проаналізувати види судово-психологічних експертиз.
42. Охарактеризувати психологію допиту.
43. Навести психологічні особливості допиту в безконфліктній та конфліктній ситуаціях.
44. Проаналізувати види питань, особливості їхнього впливу на психіку допитуваного.
45. Охарактеризувати прийоми активізації пам'яті у допитуваного.
46. Розкрити психологічні ознаки неправдивих показань.
47. Висвітлити психологічні аспекти допиту потерпілого.
48. Дати характеристику психологічним аспектам допиту свідків.
49. Охарактеризувати психологічні аспекти очної ставки.
50. Розкрити психологічну сутність судової діяльності.
51. Проаналізувати психологічні особливості судового допиту.
52. Охарактеризувати психологічні особливості судових дебатів.
53. Визначити психологічні основи виховної функції судового процесу.
54. Розкрити предмет і завдання пенітенціарної психології.
55. Охарактеризувати психологію особистості засудженого.
56. Навести стереотипи тюремної поведінки та їх вплив на особистість.
57. Розкрити психологічні особливості праці засуджених.
58. Проаналізувати психологічну підготовку засудженого до умов життя на волі.
59. Охарактеризувати соціальну реадаптацію звільненого.
60. Проаналізувати галузевий взаємозв'язок пенітенціарної психології та вплив на юридичну діяльність.